

SELF-ASSESSMENT OF NURSING STUDENTS REGARDING THEIR COMPETENCE TO PROVIDE PREVENTIVE HEALTH CARE

Teodora Todorova

Trakia University, Medical Faculty, Department of Health Care, Stara Zagora, Bulgaria,
teodora.todorova@trakia-uni.bg

Albena Andonova

Trakia University, Medical Faculty, Department of Health Care, Stara Zagora, Bulgaria,
albena.andonova@trakia-uni.bg

Mima Nikolova

Trakia University, Medical Faculty, Department of Health Care, Stara Zagora, Bulgaria,
mima.nikolova@trakia-uni.bg

Silviya Kyuchukova

Trakia University, Medical Faculty, Department of Health Care, Stara Zagora, Bulgaria,
silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

Deyana Gencheva

Trakia University, Medical Faculty, Department of Health Care, Stara Zagora, Bulgaria,
deyana.todorova@trakia-uni.bg

Abstract: Preventive healthcare should not be seen as standard disease prevention. Under this concept are included a wide range of activities and interventions aimed at minimizing the risk of disease, early detection and promotion of a healthy lifestyle. It includes conducting regular preventive examinations, vaccinations, health education, health promotion and changes in lifestyle, diet and physical activity. By focusing on these areas, preventive healthcare seeks to maintain an optimal level of health, thereby increasing people's longevity and quality of life and reducing the overall burden on the healthcare system. In the process of their studies, nursing students have the opportunity to form competence for the implementation of preventive health care and health promotion. The study programs are developed on the basis of Uniform State Requirements meeting the requirements of the European Union. The acquired volume of theoretical knowledge and practical skills allow nursing students to work in various sectors of the healthcare system, including disease prevention. The aim of the present study is to determine the self-assessment of nursing students regarding their level of competence for disease prevention, based on theoretical and practical training in the training process. **Materials and methods:** In the period April-May 2024, an anonymous survey was conducted with 98 students from the II, III and IV year, studying in the Nursing specialty of Trakia University, Faculty of Medicine - Stara Zagora. **Results and extracts:** The majority of all surveyed students (81.5%) gave a relatively high self-assessment regarding their knowledge and skills in making presentations related to the prevention of various diseases. 4th year students have a higher self-esteem, the majority of them categorically state that they feel prepared. Almost all respondents (97.9%) shared that during their studies at the university they developed presentations, essays and brochures aimed at disease prevention. Not a small percentage of the surveyed students (62.6%) believe that part of the duties of nurses are related to the promotion of health and the prevention of various diseases among the population. Slightly more than half (55%) believe that the group of socially significant diseases can be prevented by educating patients to prevent their development. Over 80% state their definite desire, would participate and feel sufficiently well prepared to take part in a disease prevention campaign.

Keywords: students, nurses, self-assessment, competencies, prevention, preventive health care

САМООЦЕНКА НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ МЕДИЦИНСКА СЕСТРА ОТНОСНО КОМПЕТЕНТНОСТТА ИМ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПРЕВАНТИВНИ ЗДРАВНИ ГРИЖИ

Теодора Тодорова

„Тракийски Университет, Медицински факултет, катедра „Здравни грижи“, Стара Загора,
България, teodora.todorova@trakia-uni.bg

Албена Андонова

„Тракийски университет”, Медицински факултет, катедра „Здравни грижи”, Стара Загора,
България, albena.andonova@trakia-uni.bg

Мима Николова

„Тракийски Университет, Медицински факултет, катедра „Здравни грижи”, Стара Загора,
България, mima.nikolova@trakia-uni.bg

Силвия Кючукова

„Тракийски Университет, Медицински факултет, катедра „Здравни грижи”, Стара Загора,
България, silviya.kyuchukova@trakia-uni.bg

Деяна Генчева

„Тракийски Университет, Медицински факултет, катедра „Здравни грижи”, Стара Загора,
България, deyana.todorova@trakia-uni.bg

Резюме: Превантивното здравеопазване не трябва да се разглежда като стандартна профилактика на заболяванията. Под това понятие са включени широк спектър от дейности и интервенции, насочени към минимизиране на риска от заболяване, ранното им откриване и насърчаване на здравословен начин на живот. Включва провеждане на редовни профилактични прегледи, ваксинации, здравно образование, промоция на здраве и промени в начина на живот, диета и физическа активност. Фокусирайки се върху тези области, превантивното здравеопазване се стреми да поддържа оптимално ниво на здраве, като по този начин повишава дълголетието и качеството на живот на хората и намалява цялостното бреме върху здравната система. В процеса на своето обучение студентите по специалност медицинска сестра имат възможност да формират компетентност за осъществяване на превантивни здравни грижи и промоция на здраве. Учебните програми са разработени на база Единни държавни изисквания отговарящи на изискванията на Европейския съюз. Придобитият обем теоретични знания и практически умения позволяват на студентите медицински сестри да работят в различни сектори в системата на здравеопазването включително и в превенцията на заболяванията. Целна настоящото изследване е да се установи самооценката на студентите от специалност медицинска сестра относно нивото им на компетентност за превенция на заболяванията, на база теоретична и практическа подготовка в процеса на обучение. Материали и методи: В периода април-май 2024 г се проведе анонимно анкетно проучване със 98 студента от II, III и IV курс, обучаващи се в специалност Медицинска сестра на Тракийски Университет, Медицински Факултет- Стара Загора. Резултати и изводи: По-голямата част от всички анкетирани студенти (81,5%) дават сравнително висока самооценка относно знанията и уменията си за изработване на презентации, свързани с превенция на различни заболявания. Студентите от 4 курс имат по-висока самооценка, по-голямата част от тях заявяват категорично, че се чувстват подготвени. Почти всички анкетирани (97,9%) споделят, че по време на обучението си в университета са разработвали презентации, реферати и брошури, насочени за превенция на заболявания. Не малък процент от анкетираните студенти (62,6%) считат, че част от задълженията на медицинските сестри са свързани с промоцията на здравето и предотвратяването на различни заболявания сред населението. Малко повече от половината (55%) считат, че групата на социално значимите заболявания могат да бъдат предотвратени чрез обучение на пациентите за превенция на развитието им. Над 80 % заявяват своето категорично желание, биха участвали и се чувстват достатъчно добре подготвени да вземат участие в кампания за превенция на заболявания.

Ключови думи: студенти, медицински сестри, самооценка, компетентности, превенция, превантивни здравни грижи

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Превантивното здравеопазване не трябва да се разглежда като стандартна профилактика на заболяванията. Под това понятие са включени широк спектър от дейности и интервенции, насочени към минимизиране на риска от заболяване, ранното им откриване и насърчаване на здравословен начин на живот. Включва провеждане на редовни профилактични прегледи, ваксинации, здравно образование, промоция на здраве и промени в начина на живот, диета и физическа активност. Фокусирайки се върху тези области, превантивното здравеопазване се стреми да поддържа оптимално ниво на здраве, като по този начин повишава дълголетието и качеството на живот на хората и намалява цялостното бреме върху здравната система.

Превантивните здравни грижи се отнасят до интервенции като съвети за начина на живот, прегледи за асимптоматични заболявания, ваксинации, проследяване на здравния статус и са насочени към

предотвратяване на заболявания. Тези грижи са базови и трябва да се базират на индивидуални фактори като възраст, пол, здравна култура и рискови фактори за подобряване на цялостното здраве и благополучие.

Получаването на превантивни услуги е свързано с намаляване на заболяемостта и смъртността, най-вече в областта на рака, хроничните заболявания, инфекциозните заболявания (имунизации), психичното здраве, злоупотребата с вещества, зрението и оралното здраве. [Fowler T, Gart D, Mager NDP, Stanley J., 2020]

Най-общо може да се формират три нива на превантивна грижа. Първичната превенция се осъществява чрез обучение и образование за информираност, относно здравословното хранене, безопасен секс, значението на физическата активност, последствията от тютюнопушенето, употребата на алкохол и наркотици. Тук попадат и имунизациите за различни инфекциозни заболявания.

Вторичната профилактика включва различни интервенции, след като пациентът вече е диагностициран с дадено заболяване. Тук целта е управление на болестта, преди да се влоши и включва провеждане на редовни прегледи и скринингови тестове за пациенти с известни рискови фактори. Третичната профилактика дава възможност на пациентите с хронични здравословни проблеми да участват в програми, които да помогнат за справяне със заболяването им. Това включва създаването на групи за подкрепа на пациенти с дадено заболяване, програми за рехабилитация.

Видове превантивни грижи – генетични изследвания, осведоменост за социално значимите заболявания, скрининг и тестове за ранно диагностициране на заболяванията.

Превенцията на заболяванията допринася за поддържане на по-високо качество на живот чрез насърчаване към здравословен стил на живот и активно отношение към собственото здраве. Предотвратяването на заболявания подобрява ефективността и ефикасността на здравните системи. [Rakel RE, Rakel DP., 2016]

Медицинските сестри притежават теоретична и практическа подготовка за прилагане на превантивни здравни дейности в работата си с различни групи от населението – деца, родители, хора в активна възраст, пенсионери, социално слаби и други. Превенцията на заболявания е важна част от професионалните функции на медицинските специалисти. [П. Стефанова и М. Обрейкова, 2017, стр.13]

Медицинските сестри играят важна роля в насърчаването на общественото здраве. Традиционно фокусът на промоцията на здравето от страна на медицинските сестри е върху превенцията на заболяванията и промяната на поведението на хората по отношение на тяхното здраве. [Virpi Kempainen, Kerttu Tossavainen, 2013]

Социалните детерминанти на здравето играят решаваща роля за формирането на здравните резултати и са тясно свързани със стратегиите за превенция на заболяванията. [С. Славчев, 2023, стр. 54]

В процеса на своето обучение студентите по специалност медицинска сестра имат възможност да формират компетентност за осъществяване на превантивни здравни грижи и промоция на здраве. Учебните програми са разработени на база Единни държавни изисквания отговарящи на изискванията на Европейския съюз. Придобитият обем теоретични знания и практически умения позволяват на студентите медицински сестри да работят в различни сектори в системата на здравеопазването включително и в превенцията на заболяванията.

Обучението на студентите трябва да продължи да се усъвършенства за да може да бъдат подготвени за работа с пациенти и при нововъзникнали заболявания.

2. ЦЕЛ

Цел на настоящото изследване е да се установи самооценката на студентите от специалност медицинска сестра относно нивото им на компетентност за превенция на заболяванията, на база теоретична и практическа подготовка в процеса на обучение.

3. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

В периода април-май 2024 г се проведе анонимно анкетно проучване със студенти от II, III и IV курс, обучаващи се в специалност Медицинска сестра на Тракийски Университет, Медицински Факултет- Стара Загора. Участие взеха 98 студента, разпределени, както следва: от II курс-23 студента, от III курс-38 студента и от IV курс-37 студента. Разработена е анкетна карта, съдържаща 6 въпроса. Респондентите участваха напълно доброволно, като бяха спазени принципите за анонимност и дискретност. Използвани са документален и статистически методи, като получените резултати са обработени графически и математически с MS Excel 2010.

4. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Общият брой на участниците в настоящото проучване е 98, като по-голямата част са жени- 99%, възрастовата граница между 20-45 г. процентното разпределение на участвалите в проучването студенти е представено в таблица 1.

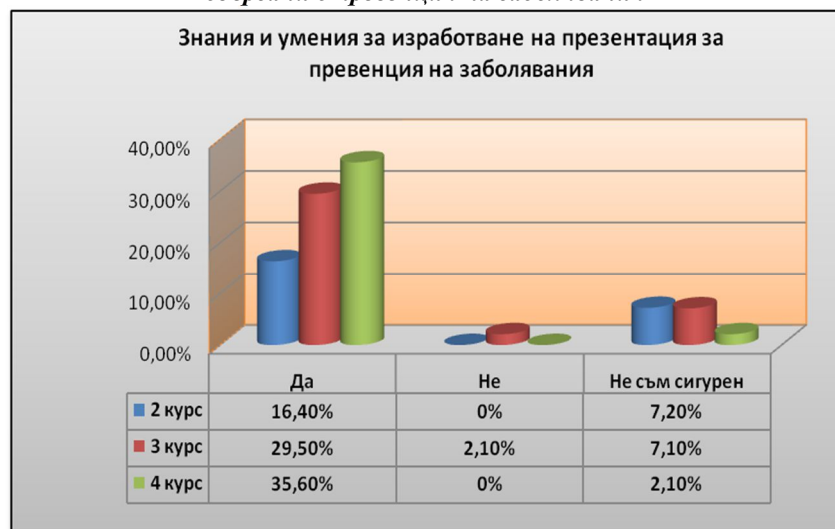
Таблица 1. Процентно разпределение на участниците в проучването

Признаци	Брой (n)	Относителен дял (%)
Общо	98	100%
2 курс	23	23,60%
3 курс	38	38,70%
4 курс	37	37,70%

Източник: Изследван от авторите

По-голямата част от всички анкетирани студенти (81,5%) дават сравнително висока самооценка относно знанията и уменията си за изработване на презентации, свързани с превенция на различни заболявания. Несигурни в своите възможности са едва 16,4%, като основно са във втори и трети курс на обучение. На фиг.1 е представено процентното разпределение в отделните курсове. Впечатление прави, че студентите от 4 курс имат по-висока самооценка, по-голямата част от тях заявяват категорично, че се чувстват подготвени.

Фиг. 1 Самооценка относно знанията и уменията на студентите за изготвяне на презентации, свързани с превенция на заболявания

Източник: Изследван от авторите

По време на своето обучение студентите преминават през непрекъснато придобиване на теоретична и практична подготовка по промоция на здравето. Те успешно участват в научни форуми, изготвят презентации и реферати на теми, свързани с профилактиката на различни заболявания. Почти всички анкетирани (97,9%) споделят, че по време на обучението си в университета са разработвали презентации, реферати и брошури, насочени за превенция на заболявания.

Фиг. 2 Процент на анкетираните участвали в изготвянето на информационни материали за превенция на конкретно заболяване в университета

Източник: Изследван от авторите

От анализа на данните на следващият въпрос се вижда, че не малък процент от анкетираните студенти (62,6%) считат, че част от задълженията на медицинските сестри са свързани с промоцията на здравето и предотвратяването на различни заболявания сред населението. Фиг.3

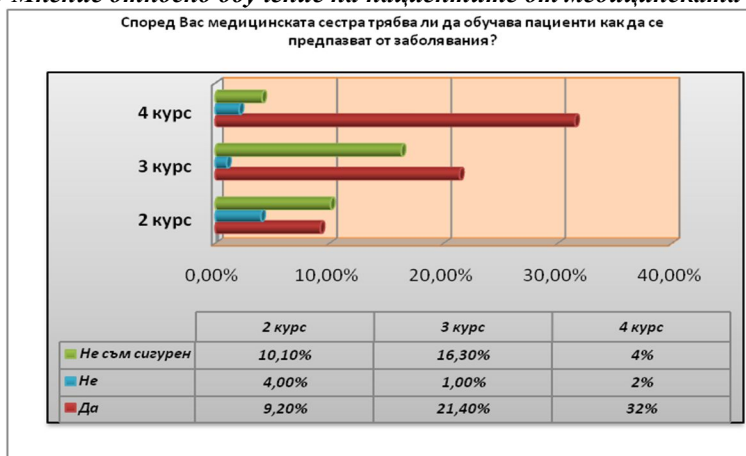
Превенцията и профилактиката на болестите са част от автономните дейности на съвременните медицински сестри.

В така съществуващите практики по здравни грижи те могат да осъществяват самостоятелно манипулации и дейности, свързани с промоция на здравето, превенция и профилактика на заболяванията. Целта е да се създаде възможност за самостоятелен избор на професионално развитие и извеждане от сивия сектор на този вид здравни услуги, чието търсене през последните години се увеличава, разширяване на възможностите за избор на пациентите и съответно подобряване на достъпа им до здравни грижи. [I. Ivanov & G. Koleva, 2020, 52]

Според Р. Горанова-Спасова и Л. Чакърва всеки здравен професионалист има задължението и отговорността да стане „здравен възпитател“ на населението [З. Николова, М. Владимирова и Д. Русчукова, 2023, стр. 28].

В Закона за лечебните заведения е описано, че здравните специалисти могат да откриват амбулатории за здравни грижи като индивидуална или груповая практика. В целенасочено обособени структури те могат да осъществяват самостоятелно всички или някои от следните дейности: предоставяне на медицински и здравни грижи; осъществяване на манипулации; промоция на здравето, превенция и профилактика на болестите [Закон за лечебните заведения. Чл. 2, т. 2.]

Фиг.3 Мнение относно обучение на пациентите от медицинската сестра

Източник: Изследван от авторите

Малко повече от половината анкетирани студенти (55%) считат, че групата на социално значимите заболявания могат да бъдат предотвратени чрез обучение на пациентите от медицинската сестра за превенция на развитието им.

Медицинските сестри са най-многобройната група професионалисти в системата на здравеопазването, поради което значимостта им във функционирането на лечебните заведения не подлежи на съмнение. В сектора „Първична извън болнична медицинска помощ“ и в някои от по-малките населени места те са първата, най-постоянната и последната допирна точка на пациентите със здравната система. Ето защо техният принос получава все по-голямо признание и все по-голяма обществена подкрепа за заздравяване и по-нататъшно развитие на техните функции. [П. Николаков, 2018, стр.7]

Фиг. 4 Заболявания, които могат да се предотвратят, чрез обучение на пациентите за превенция на развитието им

Източник: Изследван от авторите

В процеса на своето обучение студентите от специалност Медицинска сестра изучават различни дисциплини, в това число и такива, които са в основата на сестринските грижи. Всички те им дават нужните знания и умения, свързани с промоцията и превенцията на различни заболявания.

В Наредба № 1 от 8 февруари 2011 г. са конкретизирани дейностите по промоция на здравето по специалности. Наредбата регулира професионалните дейности на медицинските сестри, акушерките, фелдшерите (лекарски асистенти), медицинските лаборанти, рентгеновите лаборанти, рехабилитаторите, масажистите и ортопедичните техници, като поставя сериозен акцент върху дейностите по промоция на здравето [Наредба № 1, 2011, стр. 5]

Конкретизирани са сферите, към които трябва да се насочат усилията по промотиране на здравето – профилактика на социално значими заболявания, детско здраве, профилактика на рака на млечната жлеза, семейно планиране и репродуктивно здраве, кърмене, мероприятия за опазване и подобряване здравето на девойката, жената и семейството, приоритетно към бременната жена, родилката, новороденото, хигиенни мерки, безопасни и здравословни условия на труд и други. [З. Николова, М. Владимирова и Д. Русчукова, 2023, стр. 32].

На въпроса: "Кои учебни дисциплини Ви помагат за формиране на знания за промоция и превенция на заболяванията?", студентите отговарят, че това са сестрински грижи, вътрешни болести, гериатрия, лечебно хранене и разбира се практическят опит, който придобиват по време на клиничната практика. Процентното разпределение е дадено на фиг. 5.

Фиг.5 Учебни дисциплини, формиращи знания за промоция и превенция на различни заболявания

Източник: Изследван от авторите

Превантивната грижа за здравето е в основата на съвременната здравеопазна система, която акцентира както върху контрола на здравните рискове и предотвратяване на по-голяма част от заболяванията и преждевременната смъртност, така и върху активното повишаване на позитивното здраве. [Н. Николаева, 2019, стр.3]

Запитани дали биха участвали в кампании за превенция и профилактика на различни заболявания, над 80 % от анкетираните студенти заявяват своето категорично желание, биха участвали и се чувстват достатъчно добре подготвени за това. Като поради финалния етап на обучение, в който се намират студентите от 4 курс, предполага тяхното по-високо ниво на готовност за включване. Отговорите в проценти са представени графично на фиг. 6.

Фиг. 6 Желание на студентите за участие в кампании за превенция и профилактика на различни заболявания

Източник: Изследван от авторите

5. ИЗВОДИ

Голяма част от анкетираните студенти(97,9%) споделят, че по време на обучението си в университета са разработвали презентации, реферати и брошури, насочени за превенция на заболявания

Висок процент от респондентите(62,6%) считат, че част от задълженията на медицинските сестри са свързани с промоцията на здравето и предотвратяването на различни заболявания сред населението

Половината анкетирани (55%) считат, че групата на социално значимите заболявания могат да бъдат предотвратени чрез обучение на пациентите за превенция на развитието им.

Анкетираните студенти са на мнение, че учебните дисциплини, които им помагат за формиране на знания за промоция и превенция на заболяванията са: сестрински грижи(60,2%), клинична практика(42,9%), вътрешни болести(40,8%), лечебно хранене(36,7%), гериатрия(30,4%).

Категорично желание да участват в кампании за превенция и профилактика на различни заболявания са заявили 88,8% от всички анкетирани студенти.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Превантивните здравни грижи са приоритет в системите на здравеопазването на различните държави както в целият свят, така и в България. Те са насочени главно към определяне на приоритетите за здравословен начин на живот, подобряване функционирането на организма на отделния индивид и предотвратяване на възникването на социално-значими заболявания. Представените по-горе резултати от проведеното проучване показват високата самооценка на студентите–медицински сестри относно компетентността за осъществяване на превантивни здравни грижи, и категоричното им желание да се включат в кампании за промоция и профилактика на заболяванията дава нови възможности за опазване и подобряване здравето на населението за постигане на социалните и икономически цели на здравната система.

REFERENCES

- Николаева Н. (2019). Възможности за усъвършенстване на дейностите по промоция на здравето и профилактика на болестите в България, Свищов 2019
- Николаков П. (2018). Здравните грижи е сектора „Първична извънболнична медицинска помощ”- поглед през призмата на здравната реформа, Социална медицина
- Николова З., Владимирова М., Русчукова Д. (2023). ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕТО – РОЛЯ НА СПЕЦИАЛИСТА ОТ НАПРАВЛЕНИЕ „ЗДРАВНИ ГРИЖИ“, Сестринско дело, 55, № 1
- Славчев, Симеон. (2023). Пресечната Точка Между Социалните Детерминанти И СТРАТЕГИИТЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ЗАБОЛЯВАНИЯТА. Bulgarian Journal of Public Health, 15.1.
- Стефанова, П., Обрейкова, М. (2017). Превенция на затлъстяването сред децата в ранна училищна възраст. Management & Education/Upravlenie i Obrazovanie, 2017, 13.
- Ivanov I., Koleva G. (2020). MEDICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE INFORMED CONSENT FOR PROFESSIONAL SERVICES PERFORMED BY NURSE IN INDIVIDUAL OR GROUP PRACTICE HEALTH CARE, PROCEEDINGS OF UNIVERSITY OF RUSE, volume 59, book 8.3.
- Fowler T, Garr D, Mager NDP, Stanley J. (2020). Enhancing primary care and preventive services through Interprofessional practice and education. Isr J Health Policy Res. Mar 23;9(1):12. doi: 10.1186/s13584-020-00371-8. PMID: 32204734; PMCID: PMC7092466.
- Rakel RE, Rakel DP. (2016). Preventive health care. Campos-Outcalt D. eds. Textbook of Family Medicine. 9th ed. Philadelphia, PA: Elsevier; chap 7.
- Virpi Kemppainen, Kerttu Tossavainen, Hannele Turunen, Nurses' roles in health promotion practice: an integrative review, *Health Promotion International*, Volume 28, Issue 4, December 2013, Pages 490–501, <https://doi.org/10.1093/heapro/das034>
- Закон за Лечебните заведения. Чл. 2, т. 2, , наличен на https://www.mh.government.bg/media/filer_public/2018/10/25/zlz.pdf
- Наредба № 1 от 8 февруари 2011 г. За професионалните дейности, които медицинските сестри, акушерките, асоциираните медицински специалисти и здравните асистенти могат да извършват по назначение или самостоятелно. Обн. ДВ. бр. 15 от 18 февруари 2011 г., изм. ДВ. бр. 50 от 1 юли 2011 г